

cedent per poder-ho encabir en el seu vers.

L'àrea de difusió deu encloure tot o quasi tot el territori (per al val. veg. infra l'ed. centenista de *Blanquerna*): docs. rossellonesos de «*fem-vos a ssaber quo<m> ---*» el 1362, 1344, 1414 (*InvLC*, amb cita de *La Fi. del R. d'Ungria*, 68; s. v. *assaber*) i 1561 (*RLR* LIII, 401); al Pallars: «*bos fas a saber*», 1803, 1802 (docs. de Rodès i de Botella, llegits a Rialb, 1959); a Mallorca «*la campana --- alarmà el vesindari fent-li a sebre que hi havia foc en la Sala*», a. 1894 (*BSAL* v, 224b). En els nostres prosadors Renaix.: «*¿que-m dareu --- si us faig a saber una cosa que us convé?*», Feliu i Codina (*La Dida*, 1875, p. 128); Emili Vilanova (cita de Nonell, *Gram. L. C.*, p. 230); «*el Bajalta els féu a saber cerimoniosament que encomanaria a un escultor de Barcelona una llosa de marbre per a la sepultura*», Coromines (*Pigmalió, O. C.*, 215b, cap. 21).²

No és que fos universal aquesta construcció. Lull usava l'altra, potser sempre: «*vos salut e-us faç saber que en volentat són de sostenir mort ans que mi-us retessen*», *Blanq.* (*NCL* I, 134.18), car si bé també trobem *faç a saber* en aquesta obra, és en el fragment on ens hem de refiar de l'ed. valenciana modernitzada, de 1526.³ En un doc. urgellenc de 1251: «*fem-vos saber que nós entram a Perosa deu dies enanz de Carnestoltes*», (PPujol, *DocsVgURg.* XVI-5); i en docs. ross.: «*fau-vos saber, sé<n>yer, que ---*» (*RLR* XXXII, 423), *vos fem saber que* 1321, *vos fau saber que* 1324, *per fer saber* 1349 (*InvLC*). Observo en la documentació cancelleresca medieval publicada per Finke que una construcció i l'altra són si fa no fa igual freqüents; i a penes noto cap indicatiu distintiu, si no és que sense *a* sembla aparèixer en textos de to més rellevat i menys popular: «*fas-vos a saber*, madona, que som sana e alegre» explicava la barcelonina Alamanda Çapera, dama de companyia d'Isabel, reina de Romans, escrivint a la seva mare, l'any 1315, i més enllà «*item faç-vos a saber ---*» i en un altre passatge «*item faç-vos saber*» (*Acta Ar.* III, 285, 286).

Altrament aquesta construcció no fou exclusiva de la nostra llengua, car si bé la repulsió que li ha demostrat el castellà no és cosa moderna sinó potser ja de sempre, en portuguès li trobem diversos paral·lels, i no és gens rara en aragonès: ja trobem «*fendo a saber las çavaçques que ---*», doc. de Taraçona que no és de 1106 com pretengué el seu falsificador, però aquest era del S. XIII (*Est. E. M. Cor. Ar.* III, 507); «*faziéndovos lo a saber*» en una comunicació enviada per Jaume I (MzPi., *Docs. Ling.*, 365.27), i en el DCEC (II, 862a39ss.) en cito en altres 4 textos arag. dels Ss. XIII-XIV.

En llengua d'oc la trobem en textos llenguadocians i gascons molt coneguts, des de primers del S. XIII, com la romàntica història de Jaufré Rudel: «*lo conduceron a Trípol per mort, e fo fach a saber a la comessa ---*» (Appel, *Chr.*, 122a7); «*vuelh-vos far a saber que la sua mort serà venjada*» (*La Venjansa de la mort de Nostre Senhor*, ib., 118.59); «*no se-n deu l'hom apoderar, pos lo bayle l'ag aja fait a saber*» en la

Grande Chartre de Sant Gaudens, any 1203 (p. 52); «*deu fer liei(s)t --- ab tant que lo beguee de Cagòs l'ag' aya feyt a ssaber --- au prior*», en el *Libre Verd* de Benac (Bigorra, a. 1406, p. 111); «*notificam et fem a ssaber ---*», a. 1463 (*Cart. d'Ossau*, p. 152, si bé crec haver-hi trobat també *fer saber*). Altrament no és, en oc. antic, un tipus de construcció limitat a aquest cas, car també hi deien *fer-se a pregar* (cf. el cast. *hacerse de rogar*): «*donna deu aver seinoria / d'aitant, que hom la deu pregar, / e ela deu-o escoutar / --- / e si l'agrada ni tant és, / fassa-s'en a pregar tres ves: / car ja vergonna non serà / a aquel que l'amor querrà / s'ella s'en fa tres ves preguar; / ans la-n deurà tenir plus car*», *Jaufré* (v. 7538). En fi, sobre tot això es pot veure encara el que ja va observar Diez, *Gramm.* III, pp. 219 i 208.

Fer usat com a verb vicari té extensió ben coneguda en romànic, i en català antic també en va tenir molta; casos concrets de tals usos són les comparacions amb *no fa*, i les afirmacions (sovint contradictòries) amb *si fa*: «*esperança se pot formar major --- e caritat se pot formar major --- que no farien si fossen molts Déus*», Lull (*Gentil*, 68); «*l'arma, per si, contentament no-n tasta, / si fa lo cors, mas poc, e tost se gasta*», Ausiàs LXXXVII; i com a mer adverbí afirmatiu però contradictori, mall.: «*D'arròs que no en menjarem? --- Si fa! Que n'ets afectat?*» (AMAlcover (rondalla, *BDLC* xv, 131); 'coire, fotre': «*perquè no li vinga desig d'altri, faç-lo-y: ne alium appetat uxorem conor subagitare*», JoEsteve (*LiEleg.*, o-6).

Això dóna lloc a casos de gramaticalització. *No fa* pot tornar-se una interrogació confirmatòria: «*De aquí en avant sereu bons amichs ab en Peret: no fa?*», R(iera) y B(ertran), *Hist. d'un pagès* (*Jo. Fl.*, 1869, 56). Però l'ús més fix i desenrotllat, sortit d'aquesta font, és el que ha conduït a emprar *fa* com una mera partícula confirmativa a la manera de l'*oi* barceloní: el P. Serra ho donava com a propi de Girona (*AORBB* v, 232), on no recordo haver-ho sentit, sí més o menys en el B. Emp. i Gironès, però sobretot és cosa vivíssima a l'Empordà propi, tant a Figueres com per tota la comarca: anotava el meu pare a Llers (1898) frases com *Fa papa?*, *Fa que sí?*, *fa?* (observant alhora que així com a un «*oi que sí?*» es pot contestar amb un *oi!* o fins sense contesta *oi que m'agrada!* l'ús de l'emp. *fa* no és mai positiu o afirmatiu).

Em guardaré de confirmar que res d'això es digui a Ribagorça ni a Vilanova (com diu el diccionari *AlcM*): mai no he sentit per allà cosa semblant, i m'inclino a negar-ho. En canvi s'estén a tot el dial. ross.; tant o més intensament que a l'Empordà. Fins i tot ho he sentit a l'Alta Cerdanya, almenys a Eina i a Llo, pobles de la Baga, i si bé a Sallagosa negaven que ells ho diguin, asseguraven que era molt corrent entre la gent de Llo (1959); i així s'estén a tot el Conflent, Ross. i Vallespir. De més a més allí usen *feu?* parlant amb les persones que vosegen: en un to especialment amable m'ho he sentit dir a tota la part muntanyosa central del departament: recordo una dama molt atenta i respectable a Montferrer que m'ho deïa a cada